

Лекція 3. Сучасний стан фізичного виховання в країнах Світу.

Після Другої світової війни розвиток фізичної культури визначався умовами, пов'язаними з утворенням системи соціалізму і крахом колоніалізму. Розпад світу на різні суспільні системи і групи держав призвів до утворення трьох напрямків у розвитку фізичної культури і спорту: в країнах соціалізму, в тих, що розвиваються, і капіталістичних країнах.

Розвиток фізичної культури в країнах соціалізму проходив у кілька етапів.

Наприкінці 40-х - початку 50-х рр.. в цих державах були створені комітети з фізичної культури та спорту. Вони відповідали за стан і подальший розвиток фізичної культури і спорту, вдосконалення систем фізичного виховання, зміцнення здоров'я громадян.

У 60 - 70-х рр.. у фізкультурному русі були проведені перетворення, які сприяли демократизації управління, підвищенню значимості фізичної культури. Право громадян на фізичне виховання було закріплено в конституціях і законодавчих актах. Зміцнювалася і розширювалася матеріальна база фізкультурного руху, почалося будівництво великих спортивних споруд. Були відкриті спеціальні фізкультурні навчальні заклади, спортивні школи та інтернати; розгорнулася науково-дослідна робота. Все це сприяло перетворенню фізкультурного руху в масове явище і росту майстерності спортсменів, серед яких з'явилося багато переможців крупних міжнародних змагань та Олімпійських ігор.

Значною мірою успішний розвиток фізичної культури в цих країнах забезпечувався за рахунок міжнародної інтеграції діяльності спортивних організацій, укладалися міждержавні договори про співробітництво та обмін досвідом, проводились спільні наукові конференції, семінари тренерів, великі спортивні заходи.

У результаті, на час розпаду співдружності в країнах, що входили в неї і обрали нині інші шляхи розвитку, фізкультурний рух досяг високого рівня.

Для прикладу докладніше зупинимося на розвитку фізичної культури і спорту в колишній Німецькій Демократичній Республіці, що досягла найбільш значних результатів у фізкультурному та спортивному русі.

У жовтні 1948 р. Союз вільної німецької молоді і профспілки виступили ініціаторами створення Німецького спортивного комітету. Уряд НДР в 1949 р. прийняв закон "Про участь молоді в будівництві НДР і сприяння молоді у навчанні, праці, спорті і відпочинку". На основі цього закону фізичне виховання стало обов'язковою складовою частиною системи народної освіти, були визначені науково-методичні, організаційні та матеріальні передумови

для впровадження нормативних вимог і подальшого розвитку фізичної культури і спорту.

Крім розрядних значків, особливими значками нагороджувалися керівники та спортивні судді, активісти і ті, хто успішно здавали норми фізкультурно-спортивного комплексу "Готовий до праці і оборони Батьківщини". Виконання програмних вимог з фізкультури було обов'язковим для всіх, практично здорових, учнів шкіл НДР.

Керівництво спортивно-масовою роботою з 1957 року здійснював Німецький спортивно-гімнастичний союз (ДТСБ) у співпраці з міністрами охорони здоров'я і народної освіти, а також з об'єднаннями молодіжних і профспілкових організацій. ДТСБ об'єднував 36 спортивних спілок (федерацій) та кожні 4 роки проводив спортивно-гімнастичний зліт делегатів, які обиралися низовими, районними та окружними спортивними організаціями.

НДР, єдиній з соціалістичних країн, вдалося скоординувати шкільну і позашкільну спортивну роботу з молоддю.

За результатами найважливіших змагань передолімпійського і олімпійського 1980 р. в десятку найсильніших спортивних держав увійшли сім держав соціалістичної співдружності. Успішне вирішення завдань щодо подальшого розвитку фізичної культури і спорту в соціалістичних державах стало можливим завдяки співпраці органів управління фізкультурним рухом на основі програм РЕВ (Рада економічної взаємодопомоги) і "Олімпійська солідарність".

Розвиток фізичної культури в молодих державах Азії, Африки і Латинської Америки, які отримали незалежність у результаті розпаду колоніальної системи, тісно пов'язувалося з відродженням національної культури звільнених народів.

Фізкультурним організаціям належало ліквідувати наслідки колоніальної політики в спорті, викоринити расову дискримінацію, створити доступну для населення систему фізичного виховання.

У більшості країн були створені органи керівництва фізичною культурою: національні олімпійські комітети, спортивні федерації та клуби. Була налагоджена підготовка фізкультурних кадрів. Вводилося фізичне виховання в навчальних закладах. Почали відроджуватися національні види фізичних вправ та ігор.

Фізична культура допомагала долати етнічні, племінні та побутові відмінності між народами, об'єднувати їх на шляху до соціального і культурного процесу.

Особливою державною підтримкою став користуватися спорт вищих досягнень, що дозволяє цим країнам зміцнювати свій міжнародний престиж. Спортсмени молодих незалежних держав стали регулярно брати участь в Олімпійських іграх, великих міжнародних і регіональних змаганнях. З метою координації діяльності національних федерацій і проведення регіональних спортивних змагань були створені Вища Рада спорту Африки, Федерація Азіатських ігор, органи керівництва іграми Центральної Америки і Карибського моря та інші.

Таким чином, здобувши незалежність, колишні колоніальні країни отримали можливість розвивати національну фізичну культуру і спорт, включилися в міжнародне спортивне співтовариство.

Разом з тим фізкультурний рух цих країн ще відчуває труднощі, пов'язані з економічною відсталістю, залежністю від політики розвинених капіталістичних країн. Зберігаються етнічні і національні пережитки, особливо в провінціях, що заважають впровадженню фізичної культури в побут народів. Все ще недостатнім залишається кадрове, матеріальне та науково-методичне забезпечення фізичного виховання і спорту.

В капіталістичних країнах після Другої світової війни збереглася дія факторів, що обумовили зростаючу роль фізичної культури в житті суспільства. Разом з тим історичні реалії, що склалися після розгрому фашизму і перемоги демократичних сил, визначили нові віяння в її розвитку. Розпалися організації тоталітарного фізичного виховання і спорту, значний розвиток отримав самодіяльний спортивний рух.

Одночасно чітко проявилася тенденція до посилення втручання державних структур, монополій, політичних партій, громадських і регіональних організацій в поширення фізичної культури і використання її в своїх інтересах, в тому числі як засобу ідеологічного впливу на маси.

Помітно посилюється, особливо в роки "холодної війни", вплив на діяльність спортивних організацій військових кіл, поширювалися реакційні теорії про те, що спорт є війна, а війна є спорт.

Значно більше уваги з боку державних відомств стало приділятися фізичному вихованню та спорту в навчальних закладах. У початковій і середній школах фізична культура стала обов'язковим предметом, на нього відводилося від 2 до 4 годин на тиждень, а в деяких країнах - і більше. Крім того, в режимі дня, особливо в приватних школах, передбачалися щоденні заняття плаванням, іграми та іншими фізичними вправами.

У всіх вищих навчальних закладах створено кафедри фізичного виховання, є власна спортивна база, яка використовується як для навчальної, так і для спортивної роботи. Студенти-спортсмени забезпечуються

різноманітними пільгами, що стимулює розвиток університетського спорту, що приносить навчальним закладам чималі доходи.

У розвитку аматорського спорту також з'явилися нові тенденції. Національним спортивним федераціям і спілкам, в основному з олімпійських видів спорту, стали надавати організаційну та фінансову підтримку державні органи і великі торгово-промислові фірми.

У ряді країн створені національні фонди підтримки аматорського олімпійського спорту, реалізуються довгострокові програми олімпійського розвитку, які передбачають створення спеціальних навчально-тренувальних центрів з підготовки олімпійських резервів, вдосконалення системи підготовки до змагань, підготовку кваліфікованих тренерських та керівних кадрів.

У практику спортивної роботи широко впроваджуються досягнення науково-технічного прогресу. Все це помітно підвищило рівень спортивних досягнень. Разом з тим все більше помітна схильність до професіоналізації і комерціалізації аматорського спорту.

Новим європейським напрямком в організації фізкультурно-спортивної роботи серед населення в повоєнний період став рух "Спорт для всіх".

У 1966 р. Рада з культурного співробітництва при Європейському економічному співтоваристві рекомендував країнам, що входять в нього, прийняти довгострокові програми розвитку масового спорту і туризму.

У 1975 р. була затверджена європейська хартія "Спорт для всіх", яка визначила порядок діяльності урядових і неурядових органів з розвитку рекреаційної фізичної культури, що включає загальнодоступні заняття ходьбою і бігом, аеробіку і атлетичну гімнастику, плавання і купання, ігри на повітрі, походи на лижах, туристичні прогулянки та екскурсії тощо.

Промислові фірми, враховуючи інтерес населення до таких занять, налагодили випуск відповідного спортивного інвентарю та обладнання, одягу і взуття. Витягуючи з цього, природно, колосальні прибутки.

Завдяки доступності і добре поставленій пропаганді до організованих форм фізкультурно-оздоровчої роботи вдалося залучити більшу частину дорослого населення та молоді.

Отримали подальший розвиток і інші, вже традиційні, напрямки фізкультурно-спортивної діяльності - підприємницький, робочий та професійний спорт.

Підприємницький спорт за останні роки поширився майже в усіх промислово розвинених країнах, характерним стало створення національних центрів по його організації.

Розширювалися масштаби діяльності організацій *робітничого спорту*. Створені нові робочі спортивні союзи в Австрії, Італії, Японії та інших країнах. Робочі спортивні організації проводять велику фізкультурно-оздоровчу та спортивну роботу, організують великі змагання і своєю діяльністю вносять чималий внесок у розвиток масового і великого спорту.

Все більшого поширення набуває *професійний спорт*. Для повоєнних років характерне створення національних ліг з найбільш популярних видів спорту і спортивних ігор (футбол, хокей, баскетбол, бокс, велосипедний спорт і ін.) та великих фірм і монополій, що спеціалізуються на професійному спорті. В орбіту професійного спорту залучені засоби масової інформації, які використовують інтерес до спортивних видовищ як одну з ланок рекламного розважального бізнесу.

В останні роки праця спортсменів-професіоналів стала регламентуватися законодавством, вони отримують трудові права і гарантії у вигляді контрактів і договорів, пенсійного забезпечення, мають навіть свої профспілки. Але розвивається професійний спорт в більшій мірі за законами не фізичного виховання, а ринкової економіки.

У 1978р. Генеральною конференцією ООН з метою сприяння розвитку фізичного виховання і спорту для прогресу людства проголошена Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту. Де було наголошено, що уряди, громадські компетентні організації, працівники освіти і окремі особи повинні керуватися нею, поширювати і застосовувати її.

За останні роки помітно зріс інтерес науковців до *вивчення світових освітніх систем, і, зокрема, фізичного виховання*. У цілій низці країн світу відбувається трансформація освітніх систем, формується зв'язок між етапами освіти, метою якого є руйнування наявних проблем, ліквідація вікових кризових ситуацій, що виникають у "крокуванні" з однієї шкільної сходинки до іншої, а також стимулювання розвитку дітей з урахуванням їх індивідуальних можливостей та особливостей культурного й соціального середовища.

В наш час в більшості країн відповідальність за розвиток фізичного виховання і спорту несуть державні органи. До таких країн відносяться: Австрія, Іспанія, Італія, Фінляндія, Франція, країни Східної Європи, пострадянських держав і більшість країн, що розвиваються. У тих країнах, де немає міністерств спорту, за його розвиток відповідають інші державні органи: у Бельгії, Греції, Португалії, Фінляндії, Естонії спорт знаходиться під контролем міністерств з освіти, культури, молоді та ін. У Німеччині питаннями спорту опікується міністерство внутрішніх справ, а у Швеції – міністерство фінансів.

У більшості країн Західної Європи цілі і завдання розвитку фізичного виховання та дитячо-юнацького спорту учнівської молоді формуються на різних рівнях: у Бельгії, Італії, Люксембурзі, Португалії, Франції – на державному, в Німеччині, Іспанії – на регіональному або місцевому. Але при будь-яких підходах в країнах Європейського співтовариства на перше місце поставлені особистість дитини і молодого людини, їх соціальний розвиток, спортивна і соціально активна дія.

Характерними особливостями освітньої політики європейських країн у ХХІ ст. в напрямі розвитку шкільного фізичного виховання та спорту є визнання загального права всіх дітей на забезпечення потреби в русі через заняття фізичною культурою. Крім того, нормативно-правова база сучасних держав виокремила та обґрунтувала статус фізичного виховання як обов'язкового предмета шкільної навчальної програми, визнала спрямування освітнього процесу на збереження та зміцнення здоров'я, активізацію рухової діяльності, досягнення загального розвитку і безпеки життєдіяльності. У документах визначено спорт як чинник сталого розвитку суспільства, його роль у формуванні сучасного молодого покоління, і в цьому контексті наголошено на потенціалі фізкультурної освіти для формування соціальних навичок учнів, необхідності розширення співробітництва між школами, спортивними клубами та федераціями.

Близько половини освітніх систем ЄС мають **національні стратегії сприяння розвитку фізичного виховання і фізичної активності**. У керівних документах з фізичного виховання його основні цілі включають фізичний, особистісний і соціальний розвиток учнів. Здоров'я і здоровий спосіб життя часто підкреслюється в національних цілях і результатах навчання.

Європейські країни активно розробляють і впроваджують національні та регіональні стратегії з просування фізичного виховання й фізичної активності різних цільових груп (діти, молодь, усе населення країни). Національні стратегії більшою мірою зосереджені на конкретних питаннях: наприклад, здоров'я школярів і фізичний розвиток перебувають у центрі поточних стратегій в Австрії, Румунії, Словенії та Сполученому Королівстві (Уельс). Деякі стратегії зосереджені на важливості модернізації спортивних споруд та обладнання, – як в Латвії та Хорватії. В цілому стратегії підкреслюють необхідність поліпшення якості та доступності спортивної інфраструктури для школярів і широкої громадськості.

В більшості країн мета й завдання шкільного фізичного виховання сформульовані подібно, однак у деяких з них вони доповнені з урахуванням національних особливостей. Зокрема, фізичне виховання розглядається не тільки як засіб поліпшення кондицій і фізичних здібностей. Воно містить

емоційну і соціальну складову, когнітивні процеси, мотиваційні та моральні аспекти. Серед основних завдань фізичного виховання також є сприяння гармонійному фізичному та психічному розвитку, задоволення потреб у рухах, сприяння загальному розвитку особистості в інтелектуальній, емоційній, поведінковій, соціальній, а також у тілесній і руховій сферах.

Окрім вище зазначеного, у країнах Західної Європи до мети й завдань фізичного виховання належать знайомство дітей і молоді з навколишнім середовищем, природою, правилами поведінки під час відпочинку. Рухова активність розглядається як можливість для контактів, узгоджених і кооперативних дій не лише учасників занять, але й за участю вчителів, вихователів, батьків, іншого оточення.

Пріоритетними завданнями, які повинні вирішувати європейські вчителі фізичної культури, залишаються завдання підвищення фізичного розвитку і фізичної підготовленості учнів. Однак у програмах фізичного виховання країн Євросоюзу також приділено увагу підвищенню знань і умінь в сфері здоров'я і здорового способу життя, проводиться екологічна освіта та ін.

На вивчення предмета "Фізична культура" відводиться різна кількість годин. У країнах Європейського Союзу визначена мінімальна кількість - три години на тиждень для шкіл усіх держав.

Збережено таку нормативну кількість часу, відведеного на урок фізичної культури, в початковій та середній школі Азербайджану, Білорусі, Боснії і Герцеговини, Болгарії, Бельгії, Хорватії, Кіпру, Чеської Республіки, Молдови, Словаччині, Туреччині та Швейцарії. Незначні відмінності спостерігаються у закладах освіти Великобританії, Грузії, Німеччини, Греції, Італії та Латвії.

Наведені дані представляють офіційно регламентований навчальними програмами час, проте засвідчено *відмінність між документами і реальністю* (опитування, статті у ЗМІ, офіційні звіти державної і регіональної влади, дослідження, думка експертів, наукові статті та інші публікації).

За даними дослідників, школярі Бельгії, Німеччини, Італії, Фінляндії, Польщі відвідують три уроки фізичної культури на тиждень; щоденні заняття фізичними вправами проводяться у школах Великобританії, Франції та окремих провінціях Канади. Від двох до трьох уроків фізичної культури проводять у школах Австрії, Греції, Чехії, Болгарії.

Відмінною рисою програм фізичного виховання у більшості країн є великий ступінь варіативності, яка залежить від матеріально-технічної бази закладу, географічних і кліматичних умов, інтересів учнів, а також кадрового забезпечення. У країнах Європи популярними є спортивні ігри, легка

атлетика, плавання, гімнастика, танці. У Великобританії, наприклад, окрім традиційних видів, пропонуються і нетрадиційні – регбі, сквош, крикет, вітрильний спорт, гольф, хокей на траві, стрільба з лука, верхова їзда, ковзанярський спорт, стрибки у воду, скейтбординг тощо. Учні австрійських, італійських шкіл мають можливість займатися гірськолижним спортом. У Польщі позакласні заняття можуть бути у вигляді рекреаційних, рухливих і спортивних ігор, коригуючої гімнастики та лікувальної фізичної культури. У школах країн Азії культивуються національні види спорту (різноманітні одноборства та спортивні ігри, серед яких: крикет, футбол, баскетбол, настільний теніс, класичний волейбол і сепактакрау - волейбол ногами, кабадді тощо). У США майже в кожній школі діє близько 20 спортивних секцій: з американського футболу, соккеру, баскетболу, волейболу, бейсболу, легкої атлетики, гольфу, тенісу та ін.; створюються шкільні спортивні команди з різних видів спорту. В навчальному процесі відсутня деталізація уроків, які носять, скоріше, не навчальний, а тренувальний характер з використанням ігор, естафет, змагань.

У деяких країнах деякі види фізичної активності є обов'язковими, у той час, як в інших школах учні можуть обирати види спорту.

В Європі сучасне суспільство надає великого значення спорту, різними способами стимулюючи у людей бажання ним займатися. Важливим аргументом на користь європейської «спортивності» є обов'язкові заняття загальною фізичною підготовкою в школах, коледжах і вузах. Базовими нормативними програмами є «Спорт для всіх» та «Євро-фіт» (для дітей і дорослих), які є основою для створення програм фізичного виховання.

В багатьох країнах Європи ведеться активна підтримка фізкультурно-спортивного руху шляхом реалізації спеціальних програм:

- В Австрії це програма «Озі спорт», орієнтована на партнерство молодих сімей, вчителів, тренерів; їх об'єднують клуби, де дітям прищеплюють навички фізичної культури.
- У Фінляндії існує Асоціація фізкультурно-оздоровчої роботи з дошкільнятами та молодими матерями. Асоціація пропонує кілька курсів: «Гімнастика для малюків» – від місячного віку до двох років; «Доросла дитина» – від 2 до 4 років, «Чарівна гімнастика» – від 4 до 6 років.

Основні засади фізичного виховання в різних країнах.

Фізичне виховання школярів у **Фінляндії** будується на концепції оздоровчої спрямованості. Її розробники мають на меті сформувати в учнів мотиви, які забезпечували б їм участь у фізичній активності протягом всього

життєвого циклу. Основною установкою є виховання активного стилю життя, який узгоджується з вимогою вирощування здорового покоління. На переконання фінських фахівців, школа повинна забезпечити можливість участі дітей і підлітків у різних формах позакласної та позашкільної спортивної активності. На їхню думку, найбільш важливим є не тільки і не стільки оволодіння дітьми та молоддю цими вміннями, скільки забезпечення умов участі їх в різноманітних формах рухової активності.

З позицій сьогодення, фінський навчальний план передбачає окреме вивчення двох дисциплін, що мають відношення до перетворення фізичної природи людини – «physical education»(фізична культура) і «health education»(санітарна освіта).

У **Норвегії** фізкультура ділиться на такі два предмети: «Фізичне виховання» та «Харчування і здоров'я». До школи діти повинні приходити на пів години раніше початку занять, щоб зробити зарядку або пограти один з одним.

На перервах треба гуляти на вулиці, не зважаючи на погоду. А ще в норвезьких школах є обов'язковий День турів, коли дітей водять у парки, музеї чи театри. І навіть цей день не обходиться без «активностей» — на зворотній дорозі діти грають у спортивні ігри або беруть участь в естафетах.

У **Великій Британії** уже понад 100 років центральне місце займає концепція фізичного виховання, в якій акцент робиться на спорті – напрацюванні спортивних знань і умінь, участь у спортивних змаганнях і підготовка до них, досягнення спортивних результатів, прояв фізичної і спортивної активності упродовж усього життя. При цьому заняття спортом розглядаються і як засіб формування особистісних якостей, і як засіб формування соціальних здібностей.

Діти займаються на уроках не лише традиційною фізкультурою, а й різними видами спорту. Практично в усіх школах є басейни, тенісні корти, майданчики для баскетболу, поля для футболу тощо. Школяр може обрати для себе одразу кілька видів спорту.

У віці 11–13 років школярі вже самі вирішують, яким видом спорту вони будуть займатися в поточному триместрі. Їхній перелік вражає: хокей на траві, крикет, бадмінтон, фехтування, гольф, плавання, веслування, водне поло, вітрильний спорт, сквош, спортивна стрільба, кінне поло, стрільба з лука, йога, скелелазіння тощо. Найпопулярнішими, звичайно, є футбол і регбі.

У Великобританії також ефективно діє програма «Фанфіт Персея», яка передбачає розвиток у дітей гнучкості і координації, особливу увагу приділяється загартуванню. Для відзначення дітей, які успішно освоюють програму, передбачені золоті, срібні, бронзові медалі.

Також під керівництвом департаменту охорони здоров'я Великобританії розроблена програма «Зміни в способі життя» (2009 р.). Це перша національна програма, яка спрямована на боротьбу з ожирінням серед дорослих і дітей.

В Уельсі, наприклад, заплановано отримати конкретні кількісні зміни на рівні початкової освіти: зафіксувати в курикулумі 2 години спорту на тиждень і забезпечити фізичну активність молодших школярів протягом не менше 60 хвилин 5 разів на тиждень.

У **Португалії** протягом 1-4 років початкової освіти фізичне виховання «expressão físico-motora»(фізико-моторна експресія) викладається в межах освітньої галузі «Самовираження» і не має спеціально виділеного часу в програмі.

Починаючи з 5-го класу початкової школи, фізичне виховання отримує статус самостійної дисципліни з формальним оцінюванням навчальних досягнень учнів, і працювати з дітьми мають право лише дипломовані вчителі фізичного виховання.

У Бельгії, Німеччині, Люксембурзі, Франції в школах дотримуються офіційних програм і директив з фізичного виховання.

З кінця 60-х рр. у **Німеччині** існує багатоступенева система шкільних змагань. Найбільші її програми – це «Молодь тренується для Олімпіади» і «Федеральні ігри молоді». Перша призначена для учнів початкових класів і проводиться за 12 олімпійськими видами спорту, – спочатку на рівні міста, потім – округу і федеральної землі, що дозволяє вже в молодшій школі здійснювати відбір спортивно обдарованих учнів.

В рамках програми «Федеральні ігри молоді» організовуються змагання для учнів середньої школи, що представляють собою велику подію в житті місцевої громади, а тому приваблюють не лише професійно зацікавлених осіб, але і всіх громадян, які цікавляться спортом. Змагання проводяться за підтримки шкіл спортивними клубами та бізнесменами, але організація знаходиться у підпорядкуванні регіональних міністерств освіти і міністерств спорту. Учні можуть також додатково відвідувати шкільні спортивні секції і товариства, які взаємодіють зі спортивними клубами. Такі пропозиції є у переважній більшості шкіл, що правда, використовують їх лише близько 16% школярів. Завданнями взаємодії шкіл і клубів визнані пошук і сприяння спортивно обдарованим учням, підтримка дітей-інвалідів, розвиток спорту як форми активного відпочинку дітей і молоді.

У Німеччині розробляється і впроваджується в практику фізичного виховання комплекс програм, який здійснює акцент на творчі (креативні), естетичні і художні компоненти рухової активності. Йдеться, передусім, про

програми діяльності театру рухів (спорту, пантомім): «санітарна освіта» («Gesundheitserziehung»); «рухове виховання» («Bewegungserziehung»); «спортивне виховання» («Sporter ziehung»).

Зміст навчально-виховного процесу в **Румунії** здійснюється відповідно до вимог певних офіційних шкільних документів, схвалених Міністерством Національного Виховання. Серед таких документів: навчальний план (національний курикулум), шкільні програми та шкільна національна система оцінювання.

У навчальному плані передбачені: мета навчання; розподілена на класи та роки кількість годин на тиждень, призначених для кожного предмета; структура шкільного року. Закон «Про фізичне виховання та спорт» акцентує, що «шкільне фізичне виховання – це обов’язковий предмет навчання у планах навчання з різною кількістю годин, згідно з курикулумом, встановленим спільно Міністерством молоді та спорту і Міністерством національного виховання. Фізичне виховання – єдина діяльність, яка адресується фізичній сфері учнів, на яку виділено лише один урок на тиждень для всіх класів і, крім цього, один урок (або більше) на розсуд директора школи у випадку, коли клас займається за спортивною програмою.

У **Греції** значну роль у покращенні фізичного виховання, зокрема підвищенні інтересу учнів до занять фізкультурою й спортом, мали Олімпійські ігри 2004 року. Перед початком Олімпіади, з 2002 р. у всіх школах уведено програму «Олімпійська освіта», згідно з якою до навчального плану включено цей предмет, на який відводилась одна година щотижня. Крім того, значно поширилася масовість позакласних занять фізкультурою й спортом (гуртки та секції), а також проведення змагань із різних спортивних дисциплін, починаючи з першого класу початкової школи.

Із 2008 року замість «Олімпійської освіти» введено для загальноосвітніх шкіл нову програму «Kallipateira», яка в основному дотримується принципів минулої програми, однак її зміст доповнено навчальним матеріалом щодо прав дитини, протидії расизму та ксенофобії, про рівність прав жінок і чоловіків та ін. Учителі фізичного виховання в процесі викладання свого предмета також подають учням відомості з окремих тем цієї програми.

Понад 20 років у Греції функціонує державна програма «Спортивні заняття», згідно з якою для юних спортсменів працюють секції в 120 загальноосвітніх школах, де заняття проводять тренери з різних видів спорту. Найбільш здібним учням пропонують навчатись у спортивних ліцеях, які функціонують у різних регіонах країни. Усе це дає змогу здійснювати селекцію кандидатів майже з усіх олімпійських спортивних дисциплін до збірних команд Греції.

У **Франції** заняття з фізичної культури починаються ще в дитячому садку. Спочатку це не менш ніж 6 годин на тиждень. Дітей вчать стрибати, бігати, плавати, а вже потім переходять до командних видів спорту. Метою програм фізичного і спортивного виховання у школах є оволодіння різними видами діяльності, які сприяють зміцненню здоров'я школярів та їх гармонійному розвитку. Програми передбачають насамперед розвиток швидкості, сили, витривалості, координації рухів, рівноваги та гнучкості. Мінімальний обсяг занять у початковій школі складає 6 годин на тиждень. Слід зазначити, що в багатьох школах між заняттями бувають двогодинні перерви. У цей час діти можуть грати у футбол, пінг-понг чи баскетбол. Основним організаційним осередком структури шкільного спорту Франції є спортивна асоціація, яка існує у кожній школі. Французькі фахівці вважають, що така система дає змогу краще проводити роботу у рамках обов'язкового навчання фізичній культурі і занять спортом. Участь школярів у спортивних змаганнях, відповідно до їх рівня фізичного розвитку і інтересів, дозволяє удосконалювати набуті рухові уміння і навички. Чемпіонати зі шкільного спорту проводяться на трьох рівнях: академічному (шкільному), департаментському і національному. Їх організовують Національний союз шкільного спорту, Спортивний союз навчальних закладів і Головний спортивний союз вільної освіти.

Кілька років тому Міністерство освіти разом з Федерацією футболу Франції та шкільними спортивними федераціями затвердило програму «Foot à l'école» (футбол в школах). Федерація футболу підготувала фахівців та надала школам необхідне обладнання і форми. До програми залучають усіх школярів, і діти з інвалідністю — не виняток. Футбол також інтегрували з різними предметами і, наприклад, «кровообіг в організмі людини та м'язи» вивчають на прикладах з футбольними гравцями.

У **Нідерландах** пріоритет надається концепції «рухової освіти (виховання)», згідно з якою найважливіше значення для людини має рухова культура і здатність використовувати її впродовж усього життя. На відміну від фінської концепції, в якій рухова активність розглядається виключно як засіб забезпечення здоров'я, у Нідерландах її оцінюють ширше, враховуючи можливість її різнобічного впливу на розвиток особистості і забезпечення міжособистісного спілкування з навколишнім світом.

У **Польщі** найширше представлений підхід до фізичного виховання як педагогічної діяльності, пов'язаної із соціокультурною модифікацією тіла людини. Міністерством народної освіти Польщі було визначено базовий мінімум з предмета «Фізичне виховання», до якого додається «шкільний компонент», який опрацьовує сам вчитель, складаючи авторську частину

програми. Для цього Міністерством народної освіти щороку пропонується 6-8 програм педагогів з різних регіонів Польщі.

Початок реформування системи фізичного виховання в загальноосвітніх школах Польщі почався з прийняттям Закону про фізичну культуру в 1996 році і Національної програми здоров'я – в 1997 році. Закон передбачав поступове збільшення уроків фізичного виховання в школах до п'яти на тиждень, незалежно від типу навчального закладу. При цьому в розкладі введено 3 обов'язкових години на тиждень і 2 обов'язкових заняття – в позаурочний час (вибір секції за самим учнем). Зміст цих занять залежить від можливостей спортивної бази школи, географічних і кліматичних умов конкретного воєводства, інтересів учнів, професійної підготовленості вчителя фізичного виховання. Ці заняття можуть мати наступні напрями: рекреаційні і спортивні, а за складом: рухливі і спортивні ігри; коригуюча гімнастика і лікувальна фізкультура, плавання, аеробіка, художня або спортивна гімнастика, туризм.

За фізичне виховання школярів **Італії** несе відповідальність Міністерство освіти і науки. Воно є обов'язковим предметом протягом 13 років основної освіти для всіх дітей, включаючи дітей з обмеженими можливостями, для яких проводять спеціальні адаптовані заняття.

Фізичне виховання в початковій школі Італії організується за принципом «Тіло є цінністю». Мова йде про спосіб життя в цілому і про поведінку в світі і суспільстві. Метою є формування ідентичності в сфері самопізнання і пізнання оточуючих і визначення власних життєвих спрямувань.

Фізична культура викладається вчителем початкових класів. У деяких школах разом з учителем початкових класів може працювати вчитель фізичної культури.

В молодшій середній школі Італії фізичне виховання дотримується національного навчального плану, що визначає обов'язковий рівень умінь і навичок, яких повинні набути діти в процесі навчання у школі, кількість обов'язкових уроків (2 уроки на тиждень) і квоту, відведену на шкільний компонент (до 20% від всього навчального плану). Метою є усвідомлення власних фізичних можливостей з допомогою самооцінки, оволодіння основами безпеки життєдіяльності. Уроки ведуться вчителем-спеціалістом з фізичної культури.

У старшій середній школі метою фізичного виховання є засвоєння основних принципів і технік спортивних досягнень, благополуччя і фізичний розвиток.

У **країнах Америки** також все більше уваги приділяється фізичній

активності та здоровому способу життя у школі, профілактиці та контролю таких захворювань, як ожиріння та діабет.

У зв'язку із цим, у школах **США** впроваджено оздоровчі програми для підвищення фізичної активності: SPARK (програма, спрямована на підвищення рівня здоров'я), CATCH (програма фізичної активності та харчування), «Let's Move at school!» (рухаємося в школі) - програма підвищення фізичної активності до, під час та після шкільних занять, «Planet Health» (планета здоров'я) - міждисциплінарна програма шкільного харчування та фізичної активності в середніх школах.

У **Канаді** представлено такі програми: «Школа рухів» (*Британська Колумбія*), «Ever Active Schools» (*Альберта, Саскачеван*), «Здорові школи» (*Манітоба, Онтаріо*), «Активні діти – здорові діти» (*Нова Шотландія*), які спрямовані на збільшення фізичної активності та підтримання гарного самопочуття.

Спорт в **США** — це одна з національних ідей, а школи — трамплін до національної збірної та успішної спортивної кар'єри.

Велика частина уроків фізкультури зав'язана на змаганнях і командній роботі. Кожна школа має свої повноцінні майданчики: баскетбольний, бейсбольний, для американського або європейського футболу. Також є басейни.

Після розминки школярі займаються фітнесом. Учні діляться на групи, і кожна займається кілька хвилин певною вправою. Наприклад, стрибає через скакалку, кидає м'яч, віджимається. Потім вони змінюються. Це робиться для того, щоб дитина могла зрозуміти, що їй більше подобається. Останню частину уроку приділяють грі. Найчастіше це баскетбол або волейбол. У деяких великих школах заняття фізкультурою в старших класах повністю замінюють різні секції.

Багато учнів беруть участь у міжшкільних змаганнях. Їх навіть показують по місцевому телебаченню.

У **США** високий бал з фізкультури часто допомагає вступити до коледжу за інших, рівних з іншими абітурієнтами, умов. За сильного спортсмена коледжі готові поборотися між собою. А вже звідти він може зробити собі успішну професійну спортивну кар'єру.

В **Японії** державними установами, що несуть основну відповідальність за політику щодо просування фізичної активності на національному рівні є Міністерство здоров'я, праці та добробуту, а також Міністерство освіти, культури, спорту, науки і техніки. Саме це профільне міністерство оголосило рекомендації для дітей у дитячих садках та учнів школи щодо фізичної активності на рівні більше 60 хвилин щодня.

Здоров'я громадян — практично національна ідея японців. Тож фізичному вихованню в школах приділяють дуже багато уваги. Але, на відміну від Штатів, тут викладають не спорт, а саме фізичну культуру.

В Японії вчителі фізкультури в пошані, вони мають гідну зарплату. У кожній школі в середньому викладають 8-10 видів спорту, і для кожного є свій викладач. До того ж вчитель фізкультури повинен мати медичну кваліфікацію.

У першому класі дитину тестують і виявляють її проблеми зі здоров'ям, анатомічні особливості і схильності до певних видів навантажень. Вчитель підходить до кожного учня індивідуально, залежно від його здоров'я і фізіологічних особливостей. Він складає для дитини програму харчування, підбирає спеціальні вправи. Для японців головна мета — випустити зі школи здорову людину, яка знає особливості свого організму, володіє культурою руху і харчування.

В Японії багато уваги приділяють командній роботі, тому для школярів винаходять ігри, де можна побігати і водночас отримати навички орієнтування, проявити кмітливість і виробити дисципліну. Також тут змалечку заохочують заняття єдиноборствами. У школах багато секцій карате, сумо, джиу-джитсу тощо.

У початковій школі передбачено не менш ніж 3 години занять фізичною культурою і спортом на тиждень. Діти займаються загальною фізичною підготовкою, гімнастикою, легкою атлетикою, плаванням, іграми з м'ячем, танцями. У старших класах близько 40 % школярів займаються спортом не менш ніж 9 годин на тиждень, а інші 60 % витрачають на фізкультуру 2-3 години на тиждень.

Основними напрямками діяльності **Китайської Народної Республіки** в сфері фізичної культури і спорту є такі: створення необхідних умов для фізичного виховання дітей та молоді з метою покращення їхнього фізичного та розумового здоров'я; забезпечення розвитку фізичної культури та спорту етнічних меншин, сприяння зростанню спортивних талантів тощо; забезпечення розвитку фізкультурної освіти та науково-дослідницької діяльності в сфері фізичної культури і спорту, впровадження наукових досягнень, технологій у практику фізкультурно-спортивної роботи.

Слід відзначити, що Закон «Про фізичну культуру і спорт» (1995 р.) Китаю передбачає розробку та реалізацію національних програм з фізичної культури і спорту, державних стандартів з фізичної підготовленості населення, проведення моніторингу за фізичним станом та здоров'ям усіх вікових груп.

У КНР розроблений нормативний документ «Положення про роботу шкільного спорту», в якому визначені шляхи реалізації завдань шкільного

фізичного виховання з метою подальшого зміцнення здоров'я дітей та молоді. Крім того, цей документ визначає напрями розвитку традиційних видів спорту в школах Китаю, заснованих на місцевих культурних традиціях. Також, шкільне фізичне виховання визначається зазначеним документом як база для створення спортивного резерву країни.

Уся діяльність у сфері фізичної культури і спорту регулюється низкою нормативно-правових документів, прийнятих Комуністичною партією і Урядом Китаю.

Регламентування часу навчальних занять (освітні реформи).

Упродовж останніх десятиліть в багатьох європейських країнах проведено освітні реформи. Зокрема вони стосувалися кількості шкільних годин фізичного виховання. Зазначимо, що названа кількість збільшилася в школах лише 16% країн, залишилася незмінною у школах 68% країн, а у школах 16% країн – кількість годин шкільного фізичного виховання зменшилася.

Документальний аналіз встановив значні відмінності між школами різних країн щодо кількості годин, відведених на фізичне виховання. У двох третинах європейських країн профільні міністерства визначають мінімальну кількість годин на всі роки освіти. У деяких країнах школи самі вирішують, скільки часу відводити на фізичне виховання.

Як правило, час вивчення фізичного виховання в школах відповідає 50-80 годинам на рік. Однак порівняно з іншими предметами цей час відносно невеликий. В цілому він становить менше 10% від загального часу навчання.

Відносна частка часу, що виділяється цій навчальній дисципліні, стосовно загального часу навчання, вище у початкових класах, ніж в середніх. У початковій школі половини країн ЄС фізичне виховання займає майже 10% навчального часу. В Угорщині, Словенії та Хорватії ця частка сягає 15%, а в Ірландії – лише 4%.

В середній школі відсоток мінімального часу, рекомендованого для вивчення фізичного виховання складає, як правило, 6-8% від загального часу у більшості країн. У Франції, наприклад, виділяється 14% від загального часу навчання, в той час, як в Іспанії, на Мальті – всього 3-4 %.

Різниця між часом вивчення дисципліни «Фізичне виховання» в початковій і середній школі у деяких країнах особливо велика. Наприклад, в Естонії, Іспанії, Хорватії, на Мальті приблизно в два рази більше часу виділяється фізичному вихованню на початковому рівні, ніж на середньому.

Навпаки, більший акцент на вивчення предмета ставиться на середньому рівні навчання у Бельгії (Французьке співтовариство), Франції, на

Кіпрі.

У деяких країнах час вивчення фізичного виховання у початковій і середній школі приблизно однаковий: в Австрії – 11% від загального часу навчання, в Фінляндії – 8%, в Ірландії – менше 5%.

Кадрове забезпечення «фізичного виховання» в різних країнах.

Необхідно сказати про те, що в багатьох європейських школах, у молодших класах не вистачає дипломованих вчителів фізичного виховання, тому цей предмет часто ведуть вчителі молодших класів. Все залежить від ступеня автономії школи і наявності штатної одиниці у складі вчительських кадрів. У середніх класах уроки фізичної виховання проводять безпосередньо вчителі фізичного виховання.

Проте, в деяких країнах лише вчителі фізичного виховання, які отримали спеціальну фізкультурно-педагогічну освіту, можуть працювати з дошкільнятами або молодшим школярами. Це відноситься до Бельгії (французькі і фламандські області), Болгарії, Греції, Іспанії, Латвії, Польщі (з дітьми 4-6 років), Португалії і Румунії (з дітьми 5-6 років).

В інших країнах фізичне виховання в молодшій школі здійснюють класні керівники. Так організоване фізичне виховання в Німеччині, Ірландії, Франції, Італії та Словенії. Однак у тих країнах, де фізичне виховання здійснюється класними керівниками у початковій школі, передбачається методична допомога спортивного тренера або спортивного консультанта, як, наприклад, у Німеччині, Франції, Ірландії, або кваліфікованого вчителя фізичного виховання, як в Словенії. На Мальті фізична культура викладається двома вчителями одночасно, класним учителем і вчителем фізичного виховання. Вчитель фізичного виховання проводить одне обов'язкове спеціалізоване заняття на тиждень, а решта уроків фізичної культури проводить класний керівник. Поза школою діти молодшого шкільного віку займаються фізичною культурою під безпосереднім керівництвом тренерів, у спортивних секціях.

На відміну від молодшої школи, у середній школі уроки фізичної культури зазвичай проводять дипломовані вчителі фізичного виховання. Тільки в Данії школи з відносно високим рівнем автономії можуть собі дозволити самостійно визначати, хто буде здійснювати фізичне виховання в середній школі – класний керівник або ж кваліфікований вчитель фізичного виховання.

В інших країнах Євросоюзу схожа ситуація. З дітьми 5-6 річного віку у Болгарії та Угорщині класні керівники ще можуть займатися фізичною культурою, за умови, якщо вони отримали для цього спеціальну кваліфікацію

(вчителі-універсали).

Там, де є брак викладачів фізичного виховання, як, наприклад, у Чехії, вчителі-предметники, які не мають фізкультурної освіти, можуть вести заняття з дітьми середньої школи тимчасово або у вигляді винятку.

У деяких країнах вчителі, які працюють з молодшими школярами, повинні мати ступінь бакалавра фізичного виховання, а в середній і старшій – магістра.

Стандарти фізичного виховання.

Однією з тенденцій в розвитку шкільного фізичного виховання протягом останніх десятиліть є створення державних стандартів в цій сфері та виведення освітнього процесу на якісно новий рівень.

В США «Товариство здоров'я та фізичного виховання» (SHAPE America) розробило національні стандарти фізичного виховання для учнів шкіл, яким випускники мають відповідати. Ці стандарти переглядалися декілька разів і є взірцем для інших країн, оскільки європейські та азіатські країни їх калькують.

Зміст та структуру програм фізичного виховання створюють шкільні округи або окремі школи, дотримуючись визначених вимог та стандартів.

Всього SHAPE America представляє 5 національних стандартів, засоби досягнення яких варіюються залежно від віку учнів.

Для кожного класу передбачено результати відповідності національним стандартам, що допомагає вчителям розробляти навчальні плани, навчальні блоки, уроки і завдання.

В основі стандартів лежить термін «фізична грамотність», що охоплює три області розвитку учня (психомоторну, когнітивну і афективну) і враховує не тільки фізичну компетентність і знання, але також ставлення, мотивацію і соціальні й психологічні навички, необхідні для участі у фізичній активності.

В США загальноприйнятими є лише національні стандарти, інші документи розробляються у регіонах.

Серед азіатських країн лише у **Республіці Корея** відсутній стандарто-орієнтований підхід до фізичного виховання учнів шкіл.

У **КНР** розроблено національні стандарти, які частково засновані на попередніх стандартах США (NASPE, 1995). У 2001 році Міністерство освіти Китаю опублікувало перший набір національних стандартів фізичного виховання і здоров'я на основі результатів навчання. У 2011 році відбувся перегляд стандартів.

Відмінністю національних стандартів фізичного виховання КНР від американських є поєднання змісту фізичного виховання та санітарної

просвіти, що включає в себе лекції про шкідливість алкоголю, паління, уроки правильного харчування, статевого виховання, аналіз захворюваності населення та навички надання першої долікарської допомоги.

Очікується, що до закінчення школи учні отримають міцну базу знань, сформовані цінності та ставлення, важливі навички та звички, які допоможуть їм бути самоврегульованими, активними, здоровими громадянами. Це також створює хорошу основу для подальшого навчання.

В **Японії** також застосовують національні стандарти фізичного виховання, які дублюють такі ж стандарти Сполучених Штатів Америки. Японська система фізичного виховання учнів має багато спільних ознак з американською. При цьому національні стандарти, курикулум та рекомендації для вчителів є централізованими для всієї країни.

У Європі впровадження освітніх стандартів є новим витком розвитку шкільного фізичного виховання.

У 2018 році представниками 6 європейських країн, за підтримки Європейської асоціації фізичного виховання, було створено Європейські рамки якісного фізичного виховання «EFQPE», які декларують стандарто-орієнтований підхід до фізичного виховання учнів. Тобто запропоновано критерії відповідності школярів визначеним компетентностям у русі, соціальній взаємодії, участі у фізичній активності тощо за результатами вивчення предмета «Фізичне виховання». Рекомендовані стандарти поступово впроваджуються європейськими країнами.

Загальною метою навчання, що базується на стандартах, є забезпечення того, щоб учні набували знань і навичок, компетенцій і відповідного ставлення до фізичної культури і спорту, які є важливими для успіху у перспективі навчання протягом усього життя.

Беручи до уваги стандарти, створені NASPE (США) та Європейською Асоціацією фізичного виховання (EUPEA), було запропоновано 5 загальноєвропейських стандартів, яких необхідно досягти учням при вивченні предмета «Фізичне виховання». Їх зміст полягає в наступному:

1. Фізично освічений індивід володіє знаннями, навичками, компетентністю та відповідним ставленням до фізичної культури, необхідними для використання у різних рухових діях та моделях, розуміє важливість рухової компетентності та її внесок у залученість до різних видів фізичної активності протягом життя.
2. Фізично освічений індивід володіє знаннями, навичками, компетентністю та відповідним ставленням до фізичної культури для розуміння важливості регулярної фізичної активності з метою досягнення й

підтримання належного рівня здоров'я та фізичної підготовленості протягом всього життя.

3. Фізично освічений індивід володіє знаннями, навичками, компетентністю та відповідним ставленням до фізичної культури для розуміння важливості раціонального харчування, особистої гігієни, запобігання стресу для підвищення ефективності оздоровчої фізичної активності та її внеску у фізичне благополуччя.

4. Фізично освічений індивід володіє знаннями, навичками, компетентністю та відповідним ставленням до фізичної культури для розуміння важливості самосприйняття й самооцінки та прояву відповідальної особистої та соціальної поведінки, що виявляє самоповагу та повагу до інших, щоб позитивно взаємодіяти та співпрацювати з іншими.

5. Фізично освічений індивід володіє знаннями, навичками, компетентністю та відповідним ставленням до фізичної культури для розуміння важливості систематизації, планування, виконання й оцінки стратегій та застосування знань концепцій, принципів, стратегій і тактик здорового способу життя.

Тобто, узагальнюючи основні ідеї стандарто-орієнтованого підходу, можна констатувати, що кожен стандарт має свої сфери: 1-й включає в себе рухові компетентності, 2-й – залученість до оздоровчої фізичної активності, 3-й – обізнаність та використання правил збереження здоров'я, 4-й – самообізнаність та самоуправління і 5-й – вирішення проблем та конструктивне мислення.

Одним з важливих елементів успішної реалізації якісного фізичного виховання на основі стандартів є те, що уроки фізичного виховання повинні бути добре спланованими та організованими на основі послідовного навчального плану, що включає в себе відповідні стандарти та результати навчання, які регулярно оцінюються.

EFQPE включають до змісту якісного фізичного виховання здорових учнів, які добре харчуються, мають здатності й готові до навчання, а також підтримуються в навчанні сім'єю та суспільством; здорове, безпечне, захищене середовище, яке враховує гендер, а також забезпечує достатні ресурси й засоби для навчання; зміст, відображений у навчальних програмах і матеріалах, що сприяє набуттю базових рухових навичок, навичок здорового життя, а також знання таких сфер, як здоров'я, харчування, профілактика захворювань; процеси, за допомогою яких учителі використовують дитино-центровані підходи до навчання в добре забезпечених школах, адекватну оцінку навичок для успішного навчання; результати, що охоплюють знання, навички, ставлення відповідно до цілей навчання, соціальної активності.

Крім того, на думку EFQPE, критеріями ефективності процесу фізичного виховання школярів можуть виступати:

- позитивне ставлення до фізичної активності через відчуття досягнень та задоволення від фізичної активності;
- мотивація та впевненість для продовження активної участі в руховій діяльності;
- компетентність у русі, що відповідає фізичному потенціалу школярів;
- досвід виконання різноманітних рухів;
- реалістичне самопізнання й самосвідомість, що дає змогу учням установлювати відповідні особисті цілі щодо фізичної активності;
- розуміння характеру руху, важливості та значення фізичної активності як внеску у формування фізично активного способу життя;
- пошук шляхів доступу до фізичної активності за межами школи.

Роль EFQPE полягає в тому, щоб забезпечити об'єктивні, адаптовані рамки відповідних стандартів освіти та результатів навчання (індикаторів), які можуть бути інтегровані в навчальну програму з фізичного виховання в кожній країні Європи з метою успішного впровадження якісного стандарто-орієнтованого фізичного виховання.

В Україні реформа загальної середньої освіти також передбачає створення державних стандартів, які визначають вимоги до обов'язкових результатів навчання й компетентностей здобувачів освіти.

На сьогодні розроблено Державний стандарт початкової освіти, який ґрунтується на таких основних принципах, як презумпція талановитості дитини, цінність дитинства, радість пізнання, розвиток особистості, здоров'я, безпека.

Система оцінки навчальних досягнень учнів.

Одним із важливих критеріїв, за якими також можна порівняти стан фізичного виховання в школах різних країн, є система оцінки навчальних досягнень учнів. Вона є подібною в різних країнах Європи, має свої особливості в країнах Азії і різноманітна в Сполучених Штатах Америки.

У всіх **європейських країнах** участь, прогрес і розвиток учнів у фізичному вихованні регулярно контролюються та оцінюються протягом усього навчального року. Проте методи оцінювання можуть бути різними залежно від країни та рівня освіти.

Оцінювання учнів відіграє важливу роль у процесі викладання й навчання та є його інтегральною частиною.

Метою оцінки є:

- надання викладачам інформації щодо знань і навичок, набутих учнем, висновок про ефективність використовуваних методів навчання;
- виявлення вчителем труднощів, з якими дитина може зустрітися на шляху навчання, що допомагає вчителю коригувати підходи та методи навчання як для групи, так і для окремої дитини;
- допомога вчителю у подальшому плануванні процесу навчання та реалізації потреб групи;
- інформувати батьків про успіхи своєї дитини у фізичному вихованні;
- допомога школі у оцінці стану програми фізичного виховання та окреслення перспектив її розвитку.

Під час уроку фізичного виховання вчитель використовує різні методи (інструментарій) оцінки навичок учнів. Це допомагає вчителю переконатися, що діти зрозуміли поставлені завдання і здатні їх успішно виконувати. Їх прогрес повинен бути зафіксований, а досягнення визнані та передані іншим викладачам та батькам.

Результати оцінки є основою для планування наступних етапів навчання. Для збору інформації про прогрес учнів викладачі використовують цілий ряд методів оцінки:

- спостереження (учителі постійно спостерігають за дітьми і стежать за їхнім прогресом, коли вони беруть участь у заходах фізичного виховання);
- тести (учитель підбирає тести з широким спектром завдань для дитини);
- самооцінка (допомагає полегшити учням усвідомити свої сильні та слабкі сторони);
- портфоліо (інструмент для запису досягнень дітей і може містити самооцінку ставлення дитини до фізичного виховання);
- паспорт учнів (містить інформацію, зібрану за допомогою описаних вище інструментів оцінювання, пов'язаних із ставленням учня до участі у фізичній активності, досягненнями учнів, пов'язаних зі змістом програми фізичного виховання);
- шкільний звіт (обов'язковий інструмент, який фіксує рівень досягнення цілей фізичного виховання. Прогрес дитини можна оцінити і записати за допомогою показників і критеріїв, описаних у шкільному звіті).

Для оцінки фізичної підготовленості у європейських країнах використовується Європейський тест фізичної підготовленості (ЄВРОФІТ), до якого входять: тест на рівновагу «Фламінго», PWC170, постукування по пластинах для оцінки швидкості рухів рук, нахил тулуба вперед з положення сидячи, стрибок у довжину, динамометрія, присідання, човниковий біг.

Також можуть застосовуватися національні системи оцінювання фізичної підготовленості, на кшталт легко-атлетичних вправ тощо.

У **Сполучених Штатах Америки** оцінка навчальних досягнень учнів виявляє фізичну підготовленість, рухові навички, знання, фізичну активність. Для кожної з цих областей є розроблені критерії оцінки. Так, рухові навички виявляються за результатами вивчення розділів навчальної програми, які вказані у курикулумі основні рухові навички, якими має оволодіти учень та критерії їх оцінки. Рівень знань школярів визначається за допомогою відповідей на теоретичні питання за передбаченими навчальною програмою темами.

Для оцінки фізичної підготовленості більшість американських вчителів використовують систему тестів Фітнесграм (FitnessGram/ActivityGram), як складовий компонент Президентської програми фізичної підготовки молоді. У систему тестів FitnessGram включено оцінку:

- ✓ складу тіла (% жиру в організмі, індекс маси тіла),
- ✓ аеробної потужності (біг 1 миля),
- ✓ сили м'язів черевного пресу (піднімання тулуба в сід),
- ✓ сили м'язів верхніх кінцівок (згинання і розгинання рук в упорі лежачи),
- ✓ сила та гнучкість розгиначів тулуба (розгинання тулуба лежачи на животі, руки вниз),
- ✓ гнучкість (нахил тулуба вперед з положення сидячи, плечове розтягування).

ActivityGram, як доповнення до FitnessGram, є інструментом оцінки фізичної активності, який дозволяє особам оцінити, чи відповідають вони рекомендаціям щодо 60-хвилинної або більше щоденної фізичної активності. Представлено у вигляді опитувальників.

Одним із варіантів оцінювання є спостереження та оцінка роботи учнів на уроці, яка має такі складники (на прикладі штату Делавер):

- A. (50%) Участь у занятті: кожен учень може заробити 10 балів за день, з них п'ять (5) за виконання вимог щодо правильного одягу та п'ять (5) за участь у русі (відповідність стандартам 1 – 3), проявляючи відповідальну особисту і соціальну поведінку, а також отримання задоволення від рухів (відповідність стандартам 4, 5).
- B. (20%) Продуктивність: складається з комбінації формативних оцінок (оцінка навичок руху відповідно до теми або розділу, що вивчається).
- C. (15%) Завдання: складається з поєднання підсумкових оцінок (рухові тести, проекти або письмові завдання).
- D. (15%) Підсумковий іспит.

Шкала оцінювання: 93-100 балів (A), 85-92 (B), 75-84 (C), 70-74 (D), 0-69(F).

Дещо інший варіант оцінювання представлений школами у штаті Каліфорнія:

- 60% щодня: відповідний спортивний одяг і участь в уроці;
- 20% оцінювання навичок, локальної оцінки фізичної підготовленості, Каліфорнійського фітнес-тесту;
- 20% одиничних випробувань та підсумкових іспитів.

У штаті Нью-Йорк оцінювання здійснюється за такими критеріями:

- підготовленість до заняття (максимум 4 бали отримує учень, який завжди підготовлений до уроків);
- участь у занятті (максимум 4 бали отримує учень, який завжди є активним на уроці та докладає максимальних зусиль; бали помножуються на 20 уроків);
- знання змісту програмного матеріалу (максимум 4 бали отримує учень, який має відмінні знання та демонструє вміння);
- спортивна поведінка (максимум 4 бали отримує учень який виявляє зразкове співробітництво, завжди підтримує і заохочує однолітків, вчителів, завжди демонструє обізнаність і практику безпеки);
- удосконалення навичок (максимум 4 бали отримує учень, який відмінно покращив свої рухові навички у порівнянні з попереднім періодом оцінювання).

Оцінка здійснюється за 5-бальною шкалою (від 4 до 0 балів), наприкінці кожного періоду оцінювання (як правило після 20 уроків або 1 чверті) бали за п'ять означених критеріїв сумуються. Оцінка менше 13 балів є незадовільною. Сукупна оцінка визначається шляхом об'єднання оціночних балів кожного періоду оцінювання.

У Північній Дакоті використовується наступна система поурочної оцінки:

- 1 бал за прибуття на урок вчасно;
- 3 бали за відповідність спортивного одягу встановленим вимогам;
- 3 бали за відповідну поведінку та фізичну підготовленість;
- 3 бали за активну участь у виконанні фізичних вправ.

Моніторинг навчальних досягнень учнів з фізичного виховання допомагає штатам, шкільним округам та окремим школам:

- визначити рівень фізичної підготовленості та ваговий статус учнів;
- визначити тенденції стану фізичної підготовленості з плином часу;
- підвищити обізнаність серед персоналу та адміністрації школи щодо необхідності вдосконалення фізичного виховання, вживання заходів для підвищення фізичної підготовленості та розширення

рухової активності;

- надати стимул щодо вдосконалення політики та практики поліпшення фізичної підготовленості, сприяння здорової поведінки учнів;
- визначити демографічні або географічні підгрупи, які потребують підвищення рівня фізичної підготовленості. Це допоможе учителям та співробітникам шкіл націлити програмні ресурси;
- оцінити вплив локальних зусиль щодо покращення фізичної підготовленості та подолання ожиріння серед дітей;
- оцінити прогрес у досягненні національних цілей охорони здоров'я.

Кінцева мета оцінювання успішності учнів з фізичного виховання полягає в тому, щоб навчити школярів важливості збереження фізично активного способу життя протягом усього життя.

У **Китайській Народній Республіці** фізичне виховання оцінюється за такими аспектами: знання та навички; ставлення та залученість до фізичної активності. Інструментами оцінювання зацікавленості учнів у фізичній культурі та спорті, ставлення до занять та звичок до використання фізичних вправ є опитувальники, в які включені питання щодо добровільної участі школярів у позакласній та позашкільній руховій активності, часу на різні види діяльності, зокрема відпочинок, уроки в школі тощо. Для оцінки фізичного стану використовуються тести фізичної підготовленості, які оцінюють рівень розвитку фізичних якостей; антропометричні вимірювання (довжина та маса тіла, індекс маси тіла), вимірювання функціональних показників (життєва ємність легенів, частота серцевих скорочень тощо).

У Китаї існують національні стандарти фізичної підготовленості для учнів 1 – 12 класів та студентів закладів вищої освіти. Вони поширюються на всі школи та університети країни. Для учнів 1 – 2 класів обов'язковим є визначення довжини та маси тіла та тест з присіданнями два рази на рік. Для учнів 3 – 4 класів обов'язковим є складання тестів: біг 50 м та стрибок у довжину. Починаючи з 5 класу і до кінця навчання у школі учні повинні складати щонайменше 3 тести з фізичної підготовленості щорічно (на вибір степ-тест, біг 50 м, біг 800 м, човниковий біг, стрибок у довжину, піднімання тулубу в сід, присідання, підтягування, метання, штовхання ядра, набивання м'яча), а також вимірювати довжину, масу тіла та ЖЄЛ.

Державне тестування школярів проводиться кожні 2 роки, його успішне складання необхідне для переходу учнів на наступний рівень навчання. Окрім обов'язкових тестів, школи мають право додавати власні тести, якщо відповідні вміння були надані учням протягом навчання (наприклад стрибки на скакалці, ведення м'яча тощо). Однак складання цих

тестів не має великого впливу на річну оцінку з фізичного виховання.

Національний курикулум з фізичного виховання передбачає систему множинного оцінювання учнів, де передбачена не тільки оцінка фізичної підготовленості, рухових навичок та функціональних показників, а й їх ставлення, поведінка та співпраця. Для досягнення бажаних результатів було сформовано багатовимірну та багаторівневу систему оцінювання, яка об'єднує кількісні та якісні, підсумкові та прогресивні й абсолютні та відносні оцінки. Національний стандарт оцінки було встановлено як орієнтир для збалансування відмінностей між регіонами, школами та учнями.

Крім того, викладачі розробили стандарти для вимірювання прогресу учнів у порівнянні з їхніми початковими показниками. Додатковими компонентами оцінювання є самооцінка студентів та оцінювання, проведене батьками, яке слугує допомогою для більш детального зворотного зв'язку для вчителів, учнів і батьків. Традиційно оцінювання відбувається наприкінці семестру.

Крім того, в систему оцінювання входять щомісячний аудит кількості занять фізичним вихованням та фізичної активності у режимі навчального дня, моніторинг ЧСС на заняттях з фізичного виховання, вікторини щодо знань про здоров'я та харчування.

У **Японії** оцінювання з фізичного виховання сконцентроване на оцінці афективної, когнітивної та психомоторної сфер учнів. Інструментами оцінки виступають розроблені вчителями тести, стандартизовані тести, спостереження та самооцінка.

Основними принципами є оцінка корисності викладання та навчання, вимірювання можливостей учнів, їх фізичного стану та досягнень у вивченні предмету.

У Японії результати оцінки відображаються як якісно, так і кількісно. Якісні результати повідомляються у вигляді опису сильних сторін фізичної підготовленості, соціальних і поведінкових характеристик, загальних пропозицій для кожного учня.

Для оцінки фізичної підготовленості використовуються такі тести: стрибок угору, біг 50 м, степ-тест, стрибок у довжину, метання м'яча, підтягування, зигзагоподібний дриблінг (для дітей старше 12 років), біг 1500 м для хлопців і 1000 м для дівчат старше 12 років та інші.

Корейські учні оцінюються на всіх рівнях за допомогою шкільних тестів, національних оцінок успішності у цій країні не розроблено. Інструментами оцінювання є тести фізичної підготовленості, тестування теоретичних знань, спостереження та опитування.

Серед тестів з фізичної підготовленості використовуються човниковий біг 20 м (PACER test), динамометрія кисті, піднімання тулуба в сід, стрибки за 30с, нахил тулуба вперед з положення сидячи.

Вочевидь, що зарубіжні країни намагаються використовувати комплексний підхід до оцінювання учнів з предмета «Фізичне виховання». У більшості країн введені в дію 2 види оцінювання – формативне, яке накопичує інформацію про навчальні досягнення школярів, і підсумкове, яке відображає кількісне вираження якості знань, умінь та навичок учнів на визначеному етапі навчання.

Більшість оцінок з фізичного виховання включають в себе рівень знань в галузі фізичної культури та здоров'я, рівень розвитку фізичних якостей та рухових умінь з різних тем навчальної програми, ставлення до предмета, ступінь залученості у фізичну активність на заняттях, взаємодію з оточуючими.

Узагальнюючи отримані дані, можна дійти висновку, що чинники впливу на якість фізичного виховання дітей шкільного віку в окремих країнах Європи, Азії та Америки є спільними: належне законодавче, документальне, матеріально-технічне та кадрове забезпечення, підпорядкованість стандартам фізичного виховання школярів, забезпечення виконання рекомендацій щодо нормування рухової активності учнів, комплексний підхід до розвитку дитини, урахування її індивідуальних особливостей та системний підхід до оцінювання учнів.

